

INSTITUT ZA POVIJESNE ZNANOSTI
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
Odjel za arheologiju

PRILOZI

8.

PRILOZI		
VOL. 8	S P	1 – 160 1991.

Zagreb 1991.

PRILOZI		
VOL. 8	S 1 – 160 P	1991.

Zagreb 1991.

IZDAVAČ – PUBLISHER

Odjel za arheologiju
Institut za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu
41000 Zagreb, Krčka 1.

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK – EDITOR IN CHIEF

Željko Tomičić

REDAKCIONI ODBOR – EDITORIAL COMMITTEE

Dunja Glogović (Zagreb), Silvija Jančevski (Virovitica),
Remza Košćević (Zagreb), Zorko Marković (Koprivnica), Branka Migotti (Zagreb),
Kornelija Minichreiter (Zagreb), Željko Tomičić (Zagreb).

IZDAVAČKI SAVJET – EDITORIAL ADVISORY BOARD

Projektno vijeće odjela za arheologiju: Marija Buzov (Zagreb), Dunja Glogović (Zagreb),
Remza Košćević (Zagreb), Rajka Makjanić (Zagreb), Kornelija Minichreiter (Zagreb),
Duje Rendić – Miočević (Zagreb), Mate Suić (Zagreb), Željko Tomičić (Zagreb),
Ksenija Vinski-Gasparini (Zagreb), Zdenko Vinski (Zagreb).

TEHNIČKI UREDNIK – TECHNICAL EDITOR

Tomislav Katalinić

PRIJEVOD – TRANSLATION

Rajka Makjanić

TISAK – PRINTED BY

TIZ »Zrinski« Čakovec

NAKLADA – CIRCULATION

600 primjeraka

GODIŠNJAK – ANNUAL

Svezak je tiskan uz novčanu potporu Ministarstva znanosti, tehnologije i informatike Republike Hrvatske.

SADRŽAJ – CONTENTS

IZVORNI ZNANSTVENI RADOVI – ORIGINAL SCIENTIFIC PAPERS

<i>Ivančica Pavišić</i> , Prapovijesno nalazište Mali Zagreb u Špišić Bukovici — prilog poznavanju Virovitičke grupe Table (Plates): 1-5	5 – 16
<i>Dunja Glogović</i> , Prahistorijski nakit iz zbirke Stomorica u Novalji Table (Plates): 1-4	17 – 24
<i>Remza Košćević</i> , Pečatne kapsule iz Siska Table (Plates): 1-3	15 – 36
<i>Goranka Lipovac</i> , Razmatranje o problemima antičkog bedema grada Krka — povodom novih nalaza Table (Plates): 1-5	37 – 46
<i>Marija Buzov</i> , Mozaička dekoracija u kasnoantičkoj arhitekturi na istočnoj obali Jadrana Table (Plates): 1-35	47 – 94
<i>Željko Tomičić</i> , Novi prilozi vrednovanju ostavštine srednjovjekovnog groblja Bijelo Brdo II Table (Plates): 1-28	95 – 148
PRIKAZI	
<i>Bruno Milić</i> , RAZVOJ GRADA KROZ STOLJEĆA: PRAPOVIJEST — ANTIKA, Zagreb, 1990. (<i>Marija Buzov</i>)	149 – 151
<i>Huw M. A. Evans</i> , THE EARLY MEDIAVAL ARCHAEOLOGY OF CROATIA A.D. 600 – 900, BAR International Series 539, Oxford 1989, (<i>Tajana Sekelj</i>)	151 – 155
Izložba »Najstarije Topusko«, (<i>Goranka Lipovac</i>)	153 – 154
KRATICE	155 – 157

PRILOZI		
VOL. 8	S 1 – 160 P	1991.

Zagreb 1991.

Ivančica Pavišić

PRAPOVIJESNO NALAZIŠTE MALI ZAGREB U ŠPIŠIĆ BUKOVICI — PRILOG POZNAVANJU VIROVITIČKE GRUPE

Prethodno priopćenje -
Prapovijesna arheologija

Preliminary Communication -
Prehistorical archaeology -
UDK:903.4:903.5(497.13)“6377”
Primljeno - Received: 20. 06. 1991.

Institut za povijesne znanosti
Sveučilišta u Zagrebu,
Odjel za arheologiju
41000 Zagreb, Krčka 1.

Autor u radu donosi rezultate preliminarnih terenskih rekognosciranja provedenih u užem arealu Špišić Bukovice (1990 i 1991.). Na temelju ranijih obilazaka terena dokazano je postojanje prostranog prapovijesnog naseobinskog kompleksa u kojem autor na temelju materijalnih nalaza prepoznaje znakove nazočnosti nosilaca kulture polja sa žarama. Ujedno autor uspostavlja logičnu vezu tog materijala sa srodnom ostavštinom nedalekog nalazišta eponima virovitičke grupe.

Kontinuitet objave života na prostoru Špišić Bukovice autor analizira s aspekta mikrotopografije i slijedi ga na temelju jasnih dokaza od neolitika do u kasni srednji vijek. Namjera teksta je da uputi na to bogato arheološko naslijeđe i potakne daljnji znanstveni interes za ovaj podravski dio Slavonije.

Uži areal podravskog naselja Špišić Bukovica još donedavna manje znan u arheološkim krugovima, ipak je već dulje vrijeme poprištem pojedinačnog interesa, kako pasioniranih sakupljača starina, tako i planskog sustavno organiziranog pristupa boljem i potpunijem upoznavanju prošlosti ovog dijela općine Virovitica. U sklopu tih nastojanja sasvim izuzetno mjesto pripada višegodišnjem sakupljačkom trudu dr. Rudolfa Šerbedije, zaljubljenika u starine rodnog kraja, koji je pored vrijedne etnobaštine prikupio i od propadanja sačuvao obilje pokretnih arheoloških nalaza i dokumentacije. Taj sakupljeni fundus o Špišić Bukovici obuhvaća vremenski raspon od neolitika do kasnog srednjeg vijeka i svakako zaslužuje temeljitu znanstvenu valorizaciju, odnosno prezentaciju u sklopu jedne specifične publikacije ali i zavičajne muzejske zbirke Špišić Bukovice, kojoj se već nazire nukleus.

Sporadični nalazi antičkog novca koji su zaslugom župnika J. Zbierschowskog dospjeli još 1899. godine u Arheološki muzej u Zagrebu, potvrđuju pojavu života na ovim prostorima tijekom rimskog doba (MIRNIK 1986:108), a ujedno su prvi poznati nam arheološki podaci o Špišić Bukovici. Iste godine u nekom od vinograda u okoli-

ci Špišić Bukovice otkriven je i skupni nalaz ugarskih denara XVI. stoljeća (BRUNŠMID 1901:11; MIRNIK 1981:136, br. 661; MIRNIK 1986:111).

Najbližu okolicu Špišić Bukovice obilazio je vrlo intenzivno župnik Bogdan Cvetković i kao plod njegova truda nastala je još 1971. godine *de facto* prva amaterska arheološka karta ovog podravskog naselja s nizom dragocjenih podataka (CVETKOVIĆ i KAHRIĆ 1971).

Organizirana arheološka istraživanja okolice Špišić Bukovice ipak su novijeg datuma i u ovom kratkom tekstu osvrćemo se vrlo sažeto na neka od njih. Riječ je prije svega o iskopavanjima na ciglani »Valent Gazdek« na zapadnom obodu Virovitice (Sl. 2.), tijekom kojih je 1967. godine otkriven ostatak nekoć većeg groblja kulture polja sa žarama (VINSKI — GASPARIANI 1973:37—46, tab. 7—11; VINSKI — GASPARIANI 1983:551—566; VINSKI — GASPARIANI 1986:101—102), koje je ubrzo postalo eponimom obilježavanja najstarije etape razvoja kulture polja sa žarama u nas (VINSKI — GASPARIANI 1986:101). Dakle, okolica današnje Špišić Bukovice bila je tijekom manifestiranja kulture polja sa žarama pouzdano naseljena. U sklopu intenzivnih istraživanja arheološke topografije općine Virovi-

tica obavljeno je tijekom proljeća 1984. godine i terensko rekonosciranje okolice naselja Špišić Bukovice (MINICHREITER 1986: 86). Tom prigodom na temelju terenske autopsije pretpostavljeno je postojanje nekropole i velikog naseobinskog kompleksa na položaju Mali Zagreb u južnom dijelu Špišić Bukovice (MINICHREITER 1986:86, sl. 6 i T.13). Na temelju površinskih pokretnih nalaza keramike, ali i topionice metala, odnosno mogućeg metalurškog centra, pretpostavljeno je postojanje jasnih tragova naselja nosilaca kulture polja sa žarama. U sklopu našeg teksta nastojima dati preciznije određenje ovog brončanodobnog lokaliteta.

Tijekom 1984. godine uspjela je K. Minichreiter registrirati na području općine Virovitica sveukupno osam brončanodobnih nalazišta (Sl. 1.) o kojima su dati samo najsazetiji topografski podaci (MINICHREITER 1986:86). Na lokalitetu »Bačarov jarak« južno od Špišić Bukovice prigodom gradnje magistralnog plinovoda Virovitica — Kutina otkrila je tijekom 1989. godine kustos Gradskog muzeja u Virovitici Silvija Jančevski dijelove prostranog neolitičkog naselja tzv. brezovljanskog tipa sopotske kulture. Ovim vrlo značajnim nalazom upotpunjena je arheološka mikrotopografska karta Špišić Bukovice (JANČEVSKI 1990:30; MARKOVIĆ 1989 — 1990). Konačno, tijekom kasne jeseni 1990. godine obavljena su manja pokusna arheološka sondažna istraživanja na kasnosrednjovjekovnom lokalitetu Gradina, poznatom i kao Turski grad. Ova su iskopavanja također obogatila spoznaju o neprekinutom kontinuitetu naseljavanja uže okolice današnjeg naselja Špišić Bukovica od neolitika do vremena turske opasnosti.¹

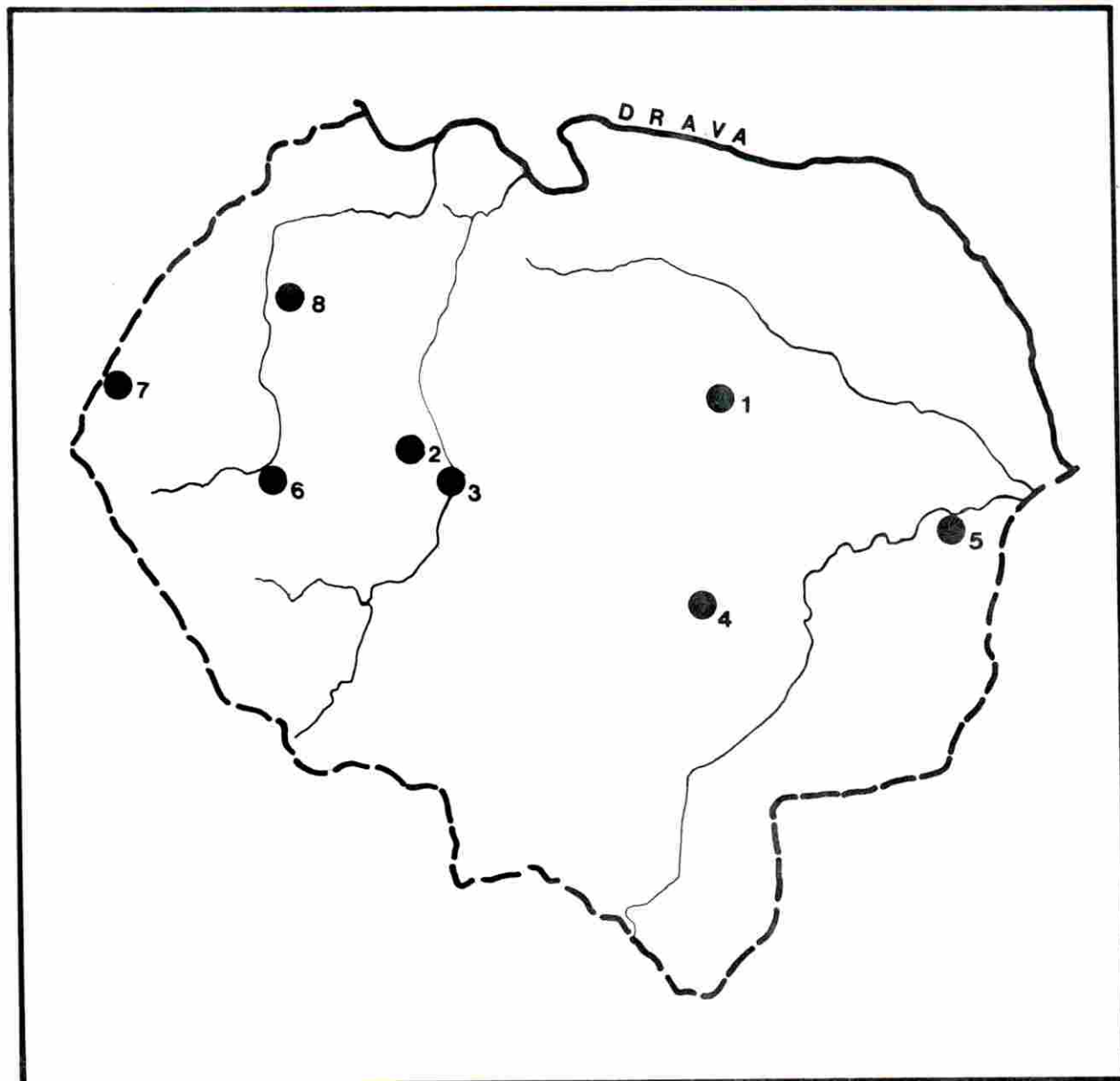
Nakon što smo u kraćem uvodu dali temeljne odrednice koje nedvojbeno potvrđuju dugotrajnu nazočnost čovjeka na ovom prostoru, nameće nam se logično pitanje koji su razlozi takova, jasnim materijalnim dokazima potkrijepljena, trajnog zadržavanja? Te razlike svakako treba tražiti prije svega u topografskim činiteljima. Špišić Bukovica smještena na nadmorskoj visini od prosječno 128 m predstavlja kontaktnu ocjeditu zonu između nizine ovog dijela Podravine i južnog zaleđa Bilogore. Dominantni položaj predstavlja brežuljak Brezik s najvišim vrhom na trigonometrijskoj točki 143 jugozapadno od sadanjeg središta naselja (Sl. 3.), koji je *de facto* posljednji izdanak Bilogore. Taj prirodni poluotok omeđen s južne, istočne i sjeverne strane vodotocima, potocima Lužnjakom i rječicom Lendavom, pružao je temeljne uvjete zaštićena života svim populacijama usmjerenim prema poljodjelstvu (sl. 3.). Posebno povoljne agrarne površine u neposrednoj su blizini brežuljka Brezika na čijem istočnom obodu je danas smješten južni dio naselja Špišić Bukovice nazvan Mali Zagreb. Sa istoka su oranične površine Mali Berek i Kobna zemlja, a na sjeveru Štuk. Daljnja prednost iskazuje se u povoljnom prometnom položaju kojeg potcrtavaju prirodne komunikacije riječnom dolinom desne obale Drave sjeverno od Špišić Bukovice, odnosno prema jugu i zapadu

potočnim dolinama Lendave i Lužnjaka. Od davnine ovo su bili prometni koridori. Dakle, plodno tlo, pogodan i prirodno zaštićen položaj u zahvatu komunikacija odredio je slojevitou prošlost naselja Špišić Bukovice.

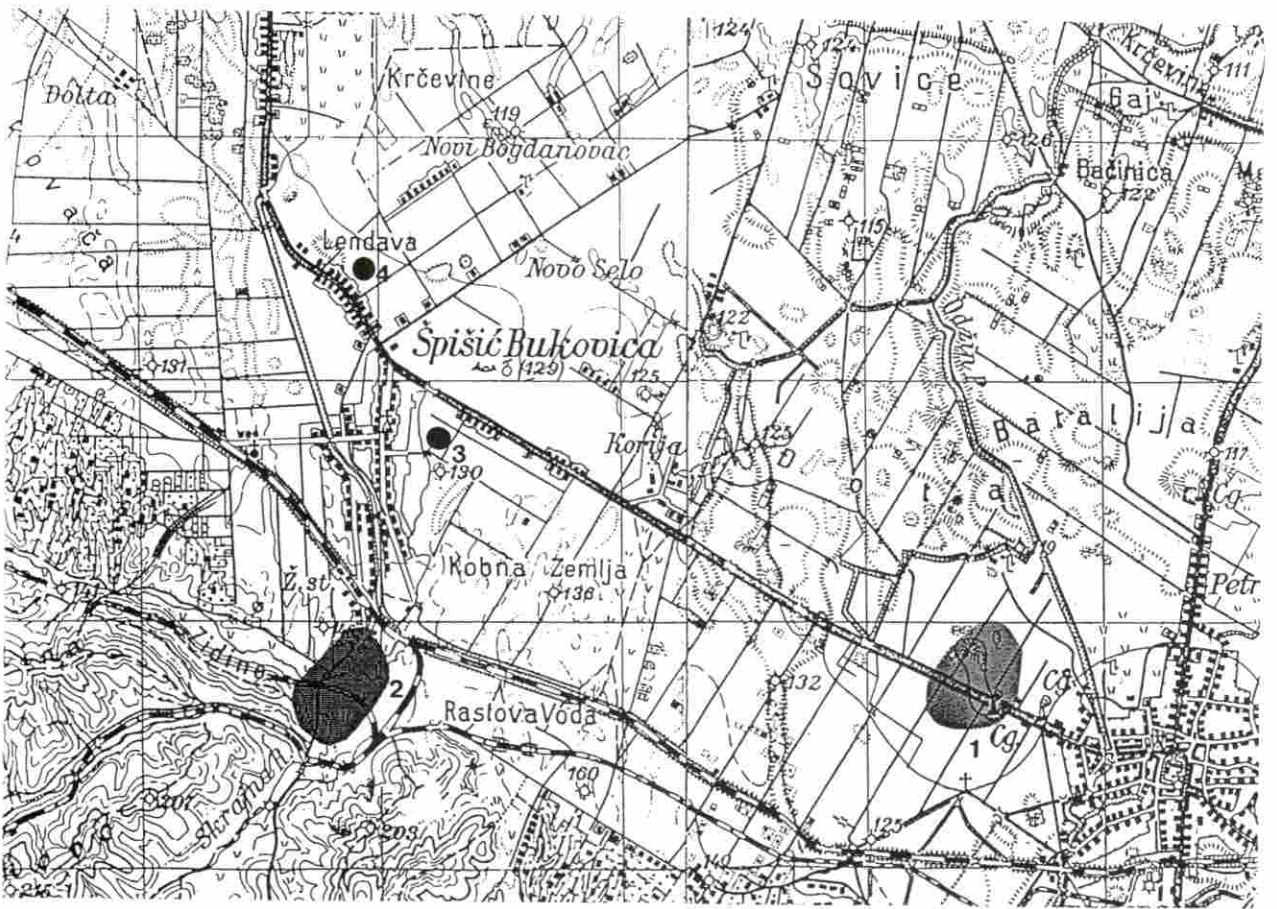
U sklopu ovog teksta naša je pažnja usmjerena isključivo prema dijelu njene prapovijesti ili točnije rečeno prema tragovima lokaliteta ubiciranog na položaju Mali Zagreb. Razumijevanjem kolegice Silvije Jančevski, arheologa Gradskog muzeja u Virovitici, koja je osobito u posljednje vrijeme, tijekom arheoloških zaštitnih istraživanja duž trase magistralnog plinovoda INE od Virovitice prema Kutini, prikupila čitav niz dragocjenih terenskih podataka ali i obilje pokretnih nalaza sa nekolicine lokaliteta u okolici Špišić Bukovice, ustupljen je dio fundusa sa nalazišta Mali Zagreb. U sklopu ovog prethodnog priopćenja smatrali smo nužnim objelodaniti djelić tog fundusa koji tijekom poljodjelskih radova mještana Špišić Bukovice izvire na površinu zemlje. Na T.1. — T.5. izdvojili smo samo djelić odabrane građe s lokaliteta Mali Zagreb. Za ovu prigodu nismo pristupili opsežnijem vrednovanju arheološkog materijala s ovog nalazišta, ali ćemo to učiniti sljedećom prigodom.² Naime, uvjereni smo da već letimičan pogled na ovdje prikazan dio pokretnih nalaza, tj. dijelova keramike, daje jasan uvid u habitus nalazišta, pa ga na taj način vremenski i kulturno pouzdano određuju. Među materijalom koji je prikupljen do 1990. godine na jugoistočnim padinama brežuljka Brezik, koje prema istoku, tj. koritu Lendave prelaze u oranice poznate među pučanstvom kao Mali Berek, prepoznaju se raznoliki keramički oblici. Na ovom mjestu donosimo samo temeljne podatke o njima.

Prema kakvoći cjelokupan keramički materijal iz nalazišta Mali Zagreb odaje izradu od nepročišćene gline s primjesama kvarcnog pijeska. Krupniji pijesak primjećuje se kod većih posuda, dok je finiji kod manjih recipijenata. Boja varira od sive i ciglastocrvene do smeđe kod žara, lonaca i zdjela, dok su neke zdjele i šalice okersmeđe i izrazito crvene boje.

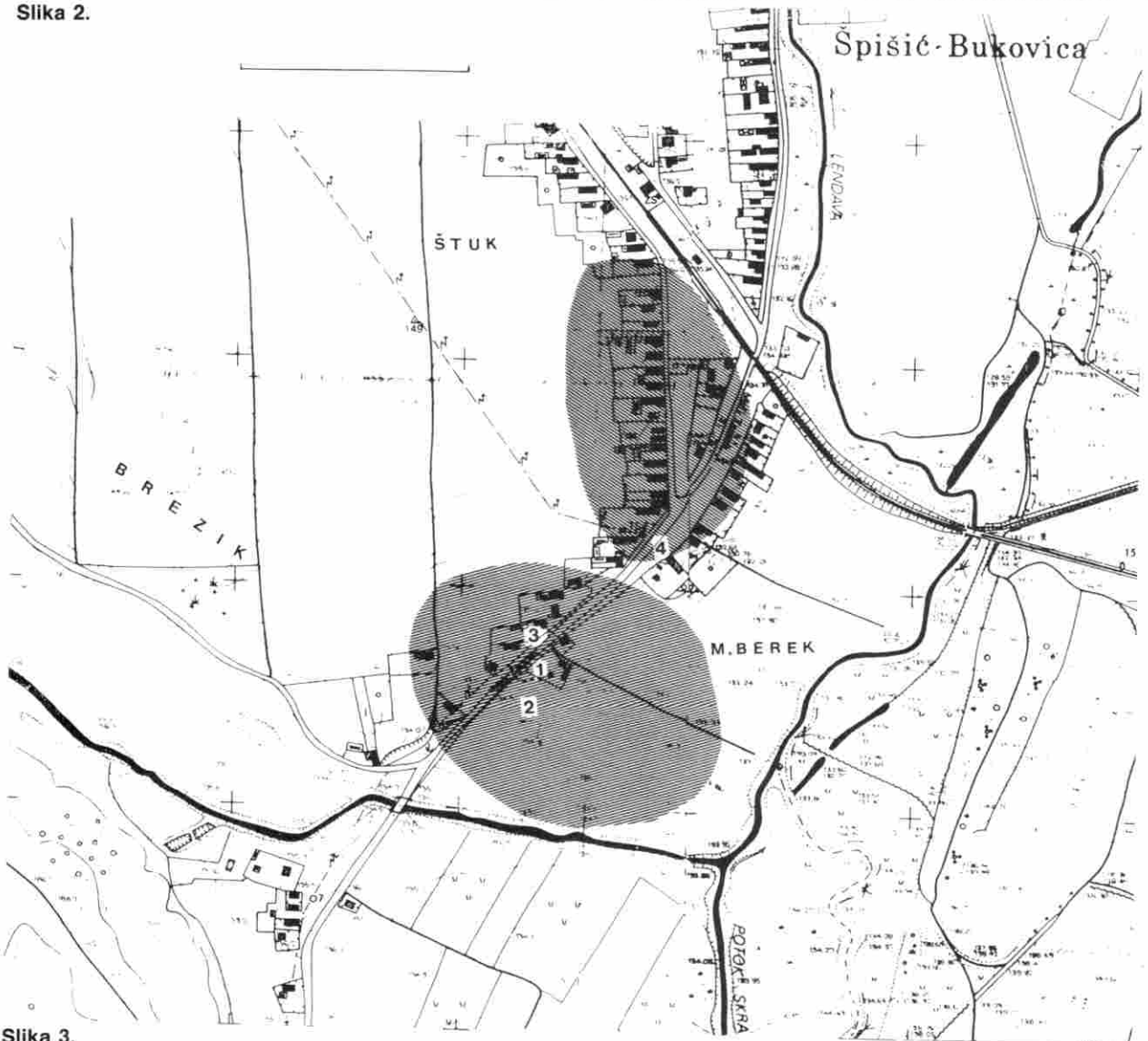
Među oblicima prepoznaju se veće trbušaste posude s izduženim i izvijenim obodom, koji je na gornjem rubu posude gotovo ravan (T.1,3—4.; T.2,1). Ovom tipu posuda, vjerojatno žarama pripadaju i široka ravna dna, poput onog prikazanog na T.2,6. Izvijeni obodi ravne gornje površine služili su za polaganje posuda identično izvedena oboda, kako to razabiremo na našim primjercima zdjela (T.3,1—2,4—6). Kod ovog tipa posuda na prijelazu iz ramena u trbuh javlja se u jednom slučaju osebujan način plastičnog ukrašavanja. Naime, iz osi jezičaste horizontalno položene i plastično oblikovane drške radialno se nižu horizontalne i kose aplicirane plastično izvedene trake (T.1,1.). Analogije ovom tipu ukrasa nalazimo u materijalu iz groba broj 7, groblja kulture polja sa žarama iz okolice sela Moravča, na položaju Draščica kod Seseva u Prigorju (SOKOL 1988—1989:426, t.3,3). Ondje je riječ o ulomku većeg recipijenta koji je sekundarno upotrebljen kao poklopac žare.

Slika 1.

Slika 2.

Slika 3.

Inače se plastično ukrašavanje zone trbuha posuda vodoravnim i okomitim trakama, kakvo susrećemo na dijelu materijala iz Malog Zagreba (T.1,3-4.; T.4,4.), može pouzdano dovesti u direktnu vezu sa materijalom iz nedaleke Virovitice (VINSKI — GASPARIINI 1973: tab. 7,2.). Poriijeklo ovakova načina ukrašavanja plastičnim nabrenjima treba tražiti u tradiciji razvijenog srednjeg brončanog doba srednjeg Podunavlja (VINSKI — GASPARIINI 1973:38, b.229). U novije vrijeme i na ulomcima posuda broj 25 i 26 iz Olorisa kod Donjeg Lakoša u Prekmurju konstatirani su ukrasi nalik okomitim trakama (HORVAT — ŠAVEL 1990:33).

Na trbuhu jednog tipa posuda iz Špišić Bukovice javljaju se masivne jezičaste drške (T.5,4.), odnosno vodoravne izdužene perforirane drške, bolje rečeno ušice (T.5,2.). Uz ovaj oblik plastičnog ukrašavanja, inače karakterističan za *virovitičku grupu* kulture polja sa žarama, na lokalitetu Mali Zagreb vrlo često susrećemo se i s omiljelim načinom ukrašavanja brončanodobnih posuda plastičnim trakama s otiscima prstiju. Za ovaj tip ukrasa analogije nalazimo primjerice u priložima iz groba broj 8 groblja Drljanovac u okolici Bjelovara (MAJNARIĆ — PANDŽIĆ 1988:13-14, T.VI,4). Riječ je o tzv. »Tupfenleistenornamentu«, kojeg susrećemo i u nekropoli Virovitica (VINSKI — GASPARIINI 1973:41, tab. 7,9.).

Među keramičkim oblicima prepoznajemo, nadalje, vrčeve izdužena vrata, izvijena i ponešto zadebljala oboda ispod kojeg je smještena trakasta ručka (T.5,1 i 5). Ponovno analogije nalazimo u materijalu iz poznate virovitičke nekropole na ciglani (VINSKI — GASPARIINI 1973: tab. 7,8 i 9; tab. 9,7; tab. 10,9.).

Bogati spektar oblika posuda iz nalazišta Mali Zagreb dopunjuju konične poluloptaste zdjele s odsječnim i naglašenim obodom, zatim konične zdjelice uvučena oboda i bikonične zdjele izvijena oboda. Najbrojnije zastupljene su bikonične poluloptaste zdjele s vodoravno odsječnim zadebljalim i proširenim rubom otvora koji je svojom ravnom i proširenom osnovom prijanjao uz rub žare (T.3,1,4 i 6). Uz ovaj izrazito naglašen obod posuda javlja se i tip koničnih zdjela uvučena zadebljala oboda ali ne toliko široka ruba, već s unutrašnje strane okomito odsječena ruba oboda (T.3,2 i 5.). Drugom tipu posuda pripadaju konične zdjelice s prema unutra uvijenim obodom, inače glatke površine ili ukrašene kosim kanelurama s izrazitom karakteristikom starije faze kulturne grupe Baierdorf-Velaticice (T.3,3.). U treću vrstu posuda uvrstili smo zdjelice bikoničnog profila s prema vani izvijenim obodom, ponekad s trakastom drškom, koja je povezivala obod i rame posude (T.4,1 i 5.). Kod ovih bikoničnih zdjelica javlja se kao čest ukras bradavičasto ispupčenje na gornjem dijelu trbuha, što je tradicija kulture grobnih humaka srednjeg brončanog doba. Za široku zdjelu kratka cilindrična vrata s ukrasom vodoravne plastične trake na ramenu posude (T.1,3.) nalazimo analogiju u primjerku zdjele iz uništenih grobova nekropole u Virovitici (VINSKI — GASPARIINI 1973: tab. 11,7 i 9.).

Među oblicima posuda s lokaliteta Mali Zagreb susrećemo i kupe na nozi. Na tu vrstu posuda upućuje, uz ostalo, nalaz dna ovakove vrste posude prikazan na T.2,3.

Spomenimo još da su u ovom izboru nalaza iz Malog Zagreba u Špišić Bukovici susrećemo i s tipovima uzdignutih dna, koji su svojim oblikom i funkcijom pripadala kupama na nozi. U nekropola virovitičke grupe, kupe na nozi uobičajen su prilog u grobovima najstarije faze kasnog brončanog doba u sjeverozapadnoj Hrvatskoj koje se potom gube iz upotrebe.

Ovim kraćim pregledom dobili smo temeljni uvid u manji dio pokretnog fundusa prikupljenog u arealu Malog Zagreba. Mišljenja smo da su nalazi sami po sebi dovoljno znakoviti radi oblikovanja pravilne slike o nalazištu, koje svakako zahtjeva detaljnija arheološka iskopavanja.

Interesantno je na ovom mjestu napomenuti i neke od podataka koje smo prikupili prigodom neposredne terenske autopsije ovog nalazišta od strane mještana J. Ratkovića. Ističemo samo one najvažnije. Godine 1984. u jugozapadnom uglu dvorišta Steve Kolara, kbr. 27 a, nađena je uz istočni rub asfaltnog puta što prolazi Malim Zagrebom keramička peć, vjerojatno za topljenje ruđače. U ovom nalazu prepoznata je svojedobno mogućnost postojanja metalurgijskog središta u sklopu brončanodobnog nalazišta (MINICHREITER 1986:86). Položaj tog vrlo značajnog nalaza označen je brojkom 1 na detalju topografske karte Špišić Bukovice, odnosno Malog Zagreba (Sl. 3.). Na čitavoj površini Malog Bereka primjećuje se gusta koncentracija nalaza kućne keramike. Na oranici S. Kolara južno od kuće broj 27 a, ta koncentracija nalaza osobito je naglašena. Ondje je prije nekoliko godina prigodom plitkog oranja nađena mala šalica sa jednom drškom koja je pohranjena kod R. Šerbedije u Špišić Bukovici. Na Sl. 3. taj nalaz označen je brojkom 2. U dvorištu Josipa Ratkovića, kbr. 64, prigodom kopanja nađena je na dubini od 0,50 m bušena kamena sjekira koja je također pohranjena u privatnoj zbirci R. Šerbedije. Položaj nalaza je na Sl. 3. označen brojkom 3. Detaljnijim pregledom terena tijekom mjeseca lipnja 1991. određene su približne granice rasprostiranja prostranog prapovijesnog nalazišta. Na Sl. 3. pretpostavljena naseobinska zona posebno je označena. Unutar te naseobinske zone otkriven je i dio pokretnog inventara prikazan na T.1.—T.5. Prije nekoliko godina, odnosno prije 1984. godine, prigodom kopanja uz kuću broj 55 u posjedu obitelji Đurašević, smještenoj bliže trasi željezničke pruge Virovitica — Koprivnica, otkrivena je posuda s tragom ljudskih kostiju i pepelom pokojnika. Ovaj položaj označen je na Sl. 3. brojkom 4. Nažalost, tijekom obilaska terena nismo mogli utvrditi da li je taj nalaz sačuvan. Ipak, ovaj podatak upućuje na moguću pretpostavku o postojanju naseobinskog prapovijesnog groblja, kako je to svojevremeno spomenuto u literaturi (MINICHREITER 1986:86). Nadalje, prigodom iskopa rova za magistralni plinovod Virovitica — Kutina, tijekom zaštitnih arheoloških istraživanja

istočno od Špišić Bukovice, naišla je 1989. godine S. Jančevski na ostatke presječene urne s tragom pepela i kostiju na dnu recipijenta. Ovaj nalaz je nažalost nestao tijekom samih istražnih radova, pa osim usmenih podataka autorice istraživanja ne raspoložemo nekim detaljnijim pokazateljima koji bi eventualno upućivali na moguće postojanje groblja sa žarama. Položaj ovog nalaza označen je na Sl. 2 brojkom 3. Iste godine prigodom kopanja temelja za kuću Černeli Luke u sjeverozapadnom dijelu Špišić Bukovice, poznatom kao Novo Selo, nađena je također urna sa kostima. Položaj ovog nalaza, o kojem nam bliži podaci još nisu poznati, označen je na Sl. 2. brojkom 4.

Na temelju iznesenih pokazatelja, pretežito topografskog obilježja ali i nakon neposredne autopsije dostupnih pokretnih arheoloških nalaza preliminarno smo u mogućnosti potvrditi već ranije iznesene misli glede vremenskog, odnosno kulturnog određenja ovog nalazišta (MINICHREITER 1986:86). U oblikovnom spektru ovdje predočenih nalaza s lokaliteta Mali Zagreb u Špišić Bukovici prepoznajemo forme primjerene kulturi polja sa žarama koja je tako izrazito zasvjedočena u materijalu s virovitičke ciglane, odnosno s niza vremenski i kulturno srodnih nalazišta u dravsko-savskom međuriječju (Sl. 1.). Riječ je o zdjelama, zdjelicama, kupama na nozi, trbušastim loncima, odnosno o vrčevima i malim šalicama sa drškom. Nisu nam poznati konkretni nalazi kovinskih predmeta, premda su navodno također pohranjeni u privatnoj arheološkoj kolekciji R. Šerbedije. Znakovit je svakako potvrđen podatak o pojavi talioničke peći koji upućuje na postojanje spomenutog metalurgijskog središta. Obzirom na rudom bogato zaleđe svakako je moguće u brončanodobnom naselju Mali Zagreb u Špišić Bukovici očekivati ovakovu gospodarsku granu. Međutim, temeljna gospodarska grana bila je poljodjelstvo. Pokretni nalazi registrirani tijekom dosadanih obilazaka uže okolice Špišić Bukovice, odnosno posebice položaja Mali Zagreb, mogu se vrlo pouzdano vremenski i kulturno atribuirati. Naime, svakako ih prema analognom materijalu iz nedaleke nekropole u Virovitici, ali i s udaljenijim srodnim nalazima u Sesevskom Prigorju (Moravče – Draščica) i Lonjsko – Ilovskoj zavali (Drljanovac), dovodimo u direktnu vezu s populacijom nosilaca kulture polja sa žarama u međuriječju Drave i Save. Još preciznije ovdje prikazana građa pripada tzv. virovitičkoj grupi, odnosno najstarijoj fazi kulture polja sa žarama srednjeg Podunavlja, obilježenoj prema eponimskom nalazištu Virovitica. Rasprostiranje virovitičke grupe moguće je na temelju raspoloživih podataka sagledati od njenog centra u središnjoj Podravini (Virovitica, Sirova Katalena, Sedlarica, Drljanovac), na sjever preko Prigorja (Sesvete), do Međimurja (ostava Peklenica) i Prekmurja (Donji Lakoš) kod Lendave. Na temelju slučajnih nalaza njena istočna granica proteže se do Vukovara a jugoistočna do Grešana u središnjoj Posavini. U postavljanju kronologije kasnog brončanog doba u sjeverozapadnoj Hrvatskoj od posebnog je značaja virovitička grupa koja je određena kao najstarija faza

razvoja kulture polja sa žarama od kraja 14. st. pr. n. e., odnosno Br C2 do u 13. st. pr. n. e. odnosno Br D stupnja (VINSKI – GASPARINI 1983: 555 – 557).

U zaključku treba svakako naglasiti, da će ovdje izneseni podaci glede mikrotopografije brončanodobnog nalazišta Mali Zagreb u Špišić Bukovici bit potvrđeni tek nakon budućih arheoloških konkretnih iskopavanja. Takova istraživanja bitno bi obogatila spoznaju o konkretnom odnosu brončanodobnog naselja i pripadajućeg groblja kulture polja sa žarama. Obzirom na potvrđen kontinuitet života ovog podravskog naselja treba svakako očekivati još mnoga arheološka tumačenja ali i otkrića.

BILJEŠKE:

1. Pokusnim istraživanjima na lokalitetu Gradi-na, odnosno Turski grad rukovodio je dr. Ž. Tomičić u suradnji sa S. Jančevski, kustosom arheologom Gradskog muzeja u Virovitici. U pripremi je tekst izvještaja o ovim istraživanjima.
2. Koristimo prigodu da se najljubavnije zahvalimo, kako kolegici Silviji Jančevski, tako i dr. Rudolfu Šerbediji na pomoći i razumjevanju glede podataka i materijala sa nalazišta u Malom Zagrebu. Podjednako dragocjene podatke dugujemo dr. Korneliji Minichreiter, odnosno marljivom sakupljaču arheoloških podataka Špišić Bukovice, Josipu Ratkoviću iz Malog Zagreba, kbr. 64.

LITERATURA:

- BRUNŠMID, J., 1901, »Našašće srebrnih novaca XV. vijeka u Virovitici«, *VHAD*, n. s., 5:242-243.
- CVETKOVIĆ, B. — KAHRIĆ, D., 1971, *Tragom prošlosti Špišić Bukovice*, Gradski muzej Virovitica.
- HORVAT ŠAVEL, I., 1986, »Naselbina v Donjem Lakošu«, *Lendavski zvezki*, 8, 31-40.
- HORVAT ŠAVEL, I., 1987, *Bronasta doba na Slovenskem*, Katalog izložbe: 44-46.
- JANČEVSKI, S., 1990, »Rezultati arheoloških iskopavanja na lokalitetu "Bačarov jarak" u Špišić Bukovici na magistralnoj trasi plinovoda Virovitica – Kutina«, *Obavijesti HAD*, XXII, 3:29-31.
- MAJNARIĆ PANDŽIĆ, N., 1988, »Prilog poznavanju kasnog brončanog doba u sjeverozapadnoj Hrvatskoj«, *ARadRaspr*, 11:9-27.
- MARKOVIĆ, Z., 1989(1990), »Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji«, 17:57-77.

- MIRNIK, I., 1981, »Coin Hoards in Yugoslavia«, *BAR*, International Series, 95.
- MIRNIK, I., 1986, »O numizmatičkoj topografiji virovitičkog kraja«, *Virovitički zbornik 1234-1984*: 107-112.
- MINICHREITER, K., 1982/3, »Pregled istraživanja nekropola grupe "Gredani" u Slavoniji«, *Anali Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku*, 2: 7-122.
- MINICHREITER, K., 1986, »Pregled arheoloških nalaza na području općine Virovitica«, *Virovitički zbornik 1234-1984*: 81-98.
- SOKOL, V., 1988-1989, »Grob br. 7 kulture žarnih polja iz Moravca kod Sesveta (Zagreb)«, *AVes*, 39-40: 425-432.
- VINSKI — GASPARINI, K., 1973, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*, Monografije filozofskog fakulteta Zadar, 1.
- VINSKI — GASPARINI, K., 1983, »Kultura polja sa žarama sa svojim grupama. Virovitička grupa«, *PJZ*, IV:551-566.
- VINSKI — GASPARINI, K., 1986, »Groblje kasnog brončanog doba u Virovitici«, *Virovitički zbornik 1234-1984*:101-102.

POPIS SLIKA I TABLI:

Sl. 1. Karta rasprostranjenosti nalazišta brončanog doba na području općine Virovitica (1 — Gradina, 2 — Virovitica »Ciglana«, 3 — Virovitica »Antunovac«, 4 — Kapan »Dubrava«, 5 — Orešac »Branica i Luka«, 6 — Špišić Bukovica »Mali Zagreb«, 7 — Sedlarica, 8 — Starogradački Marof).

Sl. 2. Karta okolice Špišić Bukovice s položajem kasnobrončanodobnih lokaliteta (1 — Virovitica »Ciglana«, 2 — Špišić Bukovica »Mali Zagreb«, 3 — Špišić Bukovica »trasa plinovoda«, 4 — Špišić Bukovica »Novo Selo«).

Sl. 3. Detalj karte Špišić Bukovice i položaja Mali Zagreb (1 — položaj »metalurškijskog središta«, 2 — naseobinska zona, nalaz male šalice, 3 — naseobinska zona, nalaz bušene kamene sjekire, 4 — vjerojatna zona groblja, nalaz urne s ljudskim kostima i paljevinom).

T.1. Špišić Bukovica, »Novi Zagreb«, površinski nalazi keramike. Crtež: A. Fortuna (1991.).

T.2. Špišić Bukovica, »Novi Zagreb«, površinski nalazi keramike. Crtež: A. Fortuna (1991.).

T.3. Špišić Bukovica, »Mali Zagreb«, površinski nalazi keramike. Crtež: A. Fortuna (1991.).

T.4. Špišić Bukovica, »Mali Zagreb«, površinski nalazi keramike. Crtež: A. Fortuna (1991.).

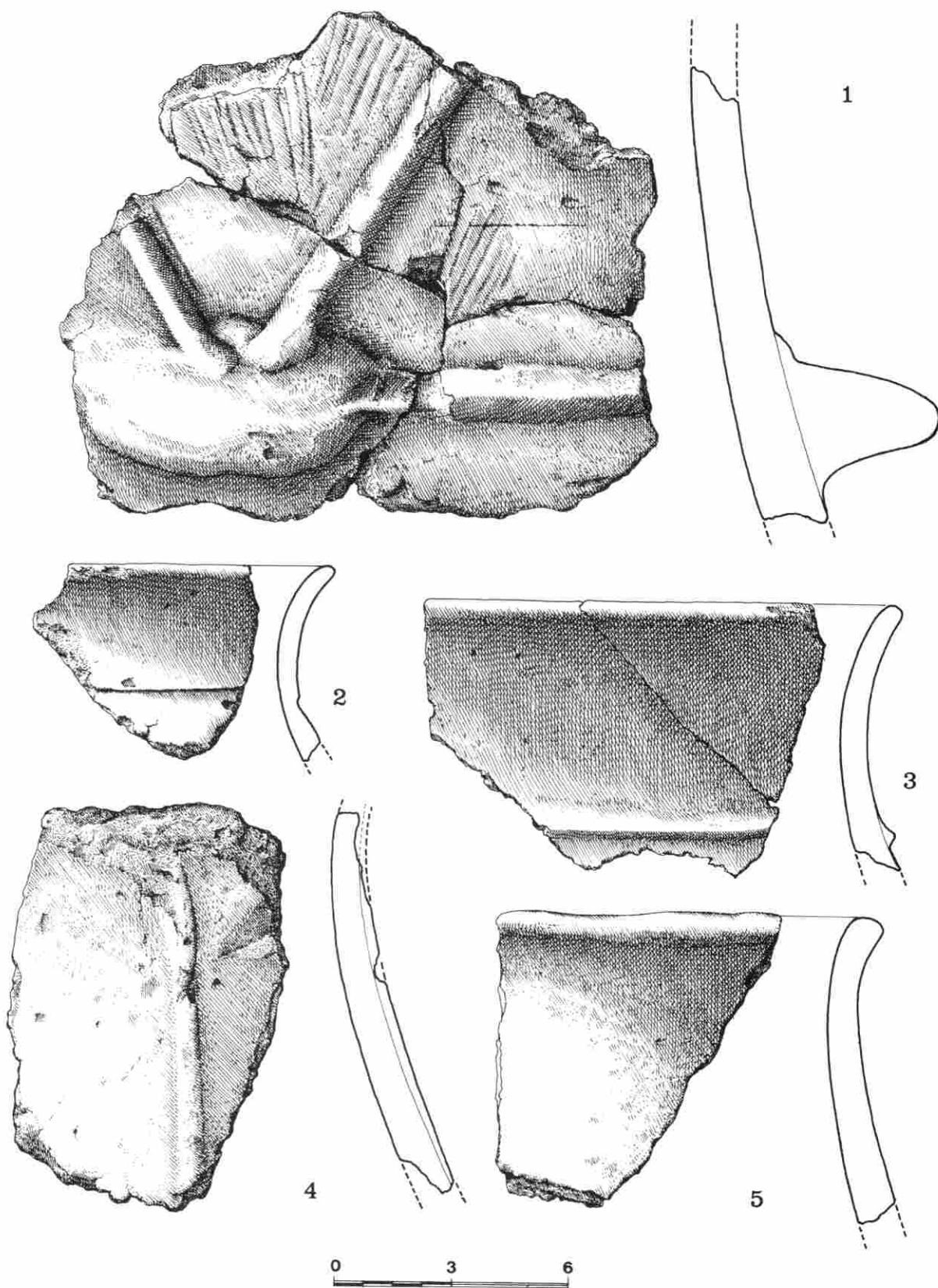
T.5. Špišić Bukovica, »Mali Zagreb«, površinski nalazi keramike. Crtež: A. Fortuna (1991.).

SUMMARY

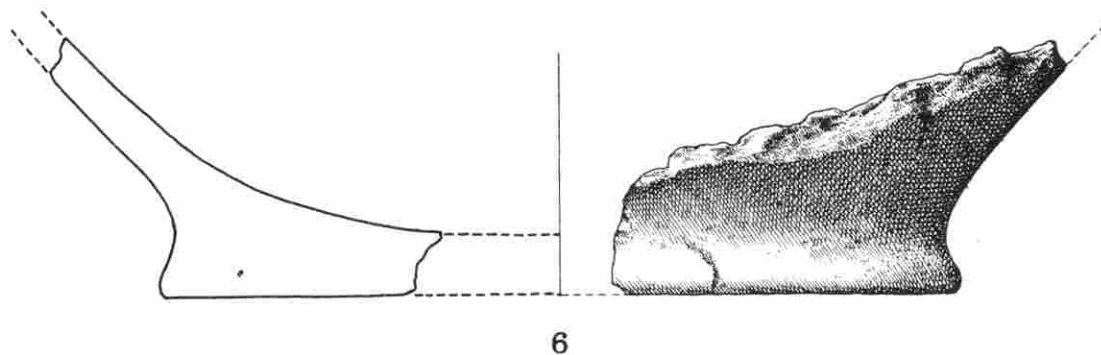
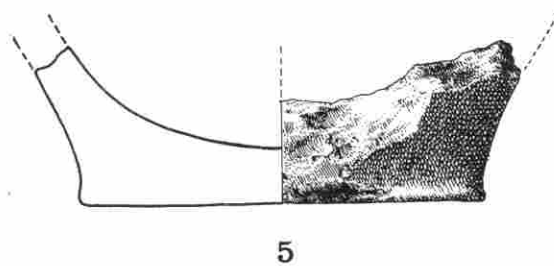
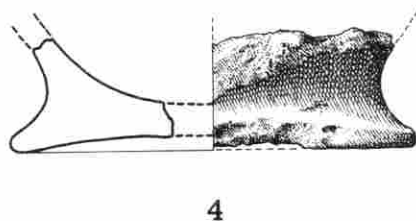
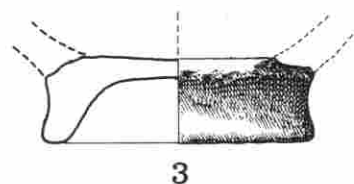
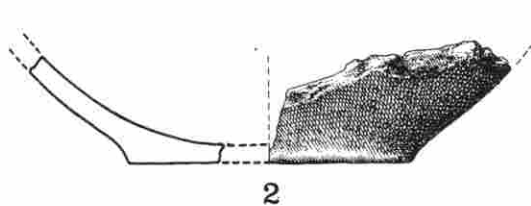
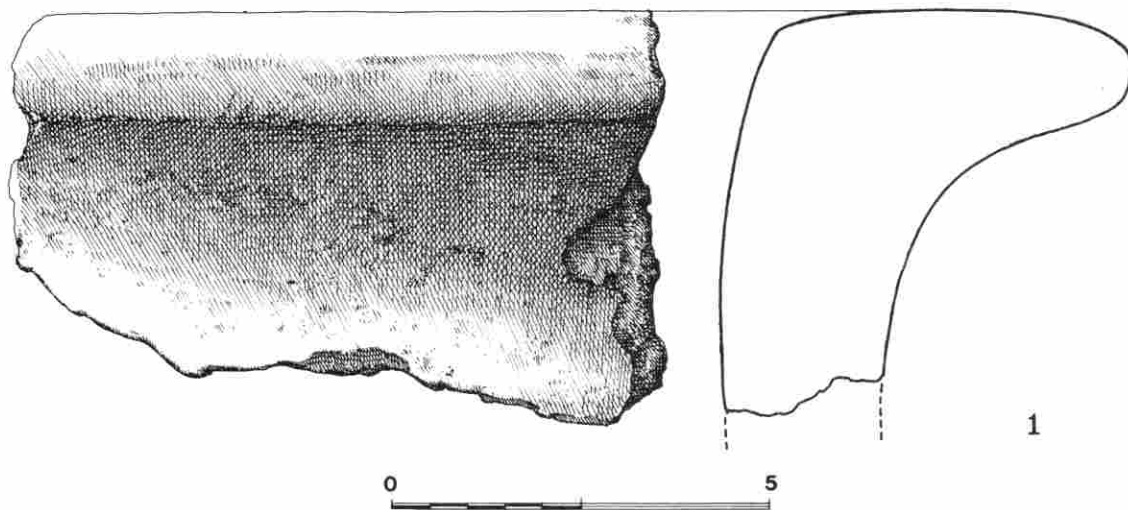
THE PREHISTORIC SITE OF MALI ZAGREB IN ŠPIŠIĆ BUKOVICA — A CONTRIBUTION TO THE KNOWLEDGE OF THE VIROVITICA GROUP

This paper presents the preliminary results of field walking in the territory of the village of Špišić Bukovica, west of Virovitica, which was undertaken in 1990 and 1991. The rich archeological heritage of Špišić Bukovica can be traced from neolithic times to the late middle ages. Investigations in 1984 proved the existence of a large prehistoric settlement in the area of Mali Zagreb, on the south and south-east parts of Špišić Bukovica. On the basis of micro-topographical data, the possible area of inhabitation of the late Bronze Age is determined and the location of the adjacent cemetery is suggested. On the basis of parallels with the finds from the site of Virovitica — Ciglana, as well as with new finds from Sesvetsko Prigorje, Lonja — Ilova valley, Prekomurje, all sites situated between rivers Sava and Drava where the Urnfield Culture is established, the author supposes a Late Bronze Age date for Mali Zagreb. The paper also analyses the finds obtained during the field-walking and points to the reasons for the development of the Bronze Age site. Within the known distribution of the Late Bronze Age sites in Slavonia, the area of Virovitica has a significant place, not only because of the cemetery which gives this name to the Virovitica group, but also for the settlement of Mali Zagreb. The paper also suggests the likely perimeter of the possible settlement, situated on the optimal location on the outskirts of Bilogora, and within the reach of the waters and fertile agrarian zones, as well as on the prehistoric and later traffic lines.

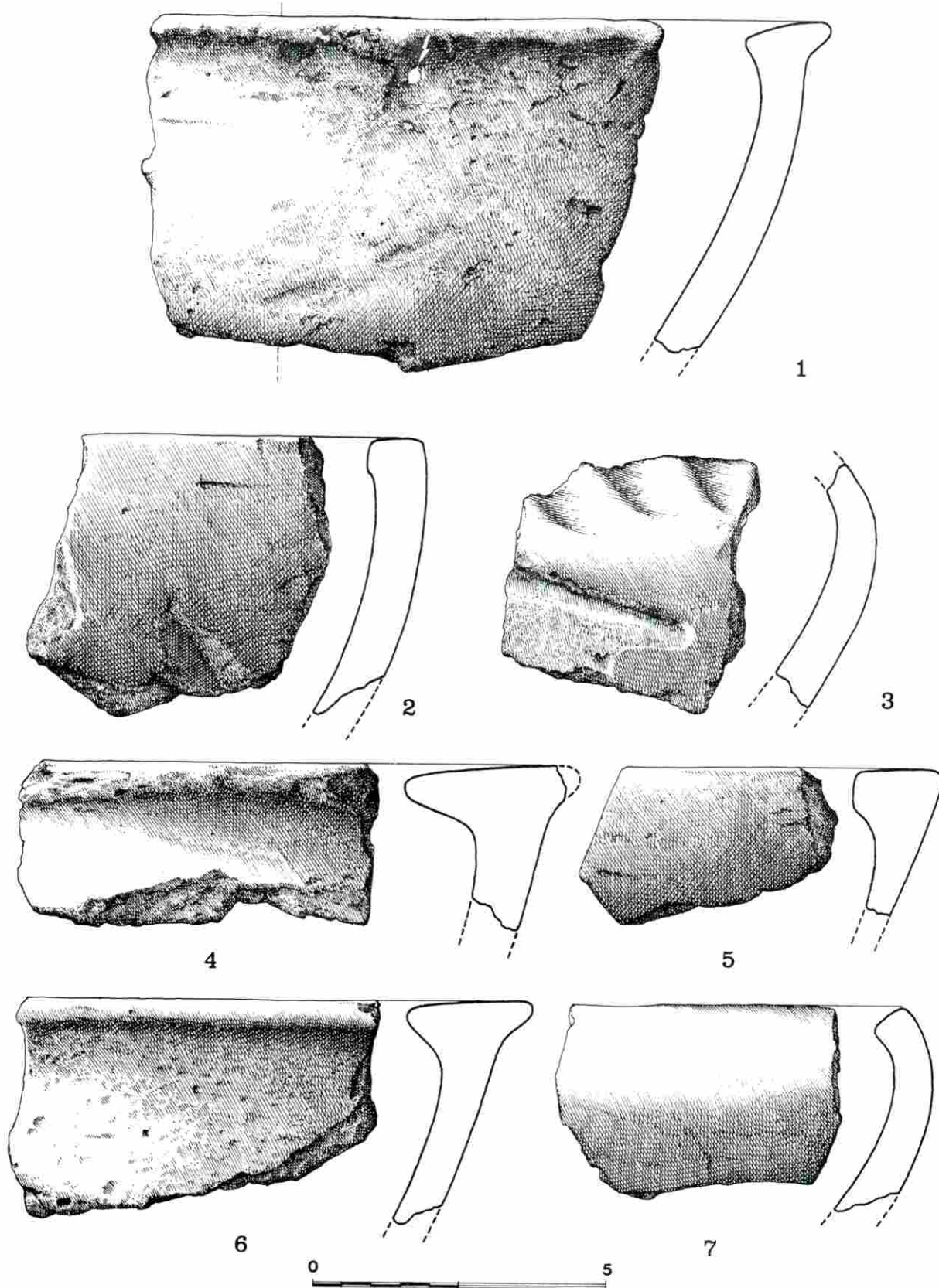
T. 1.

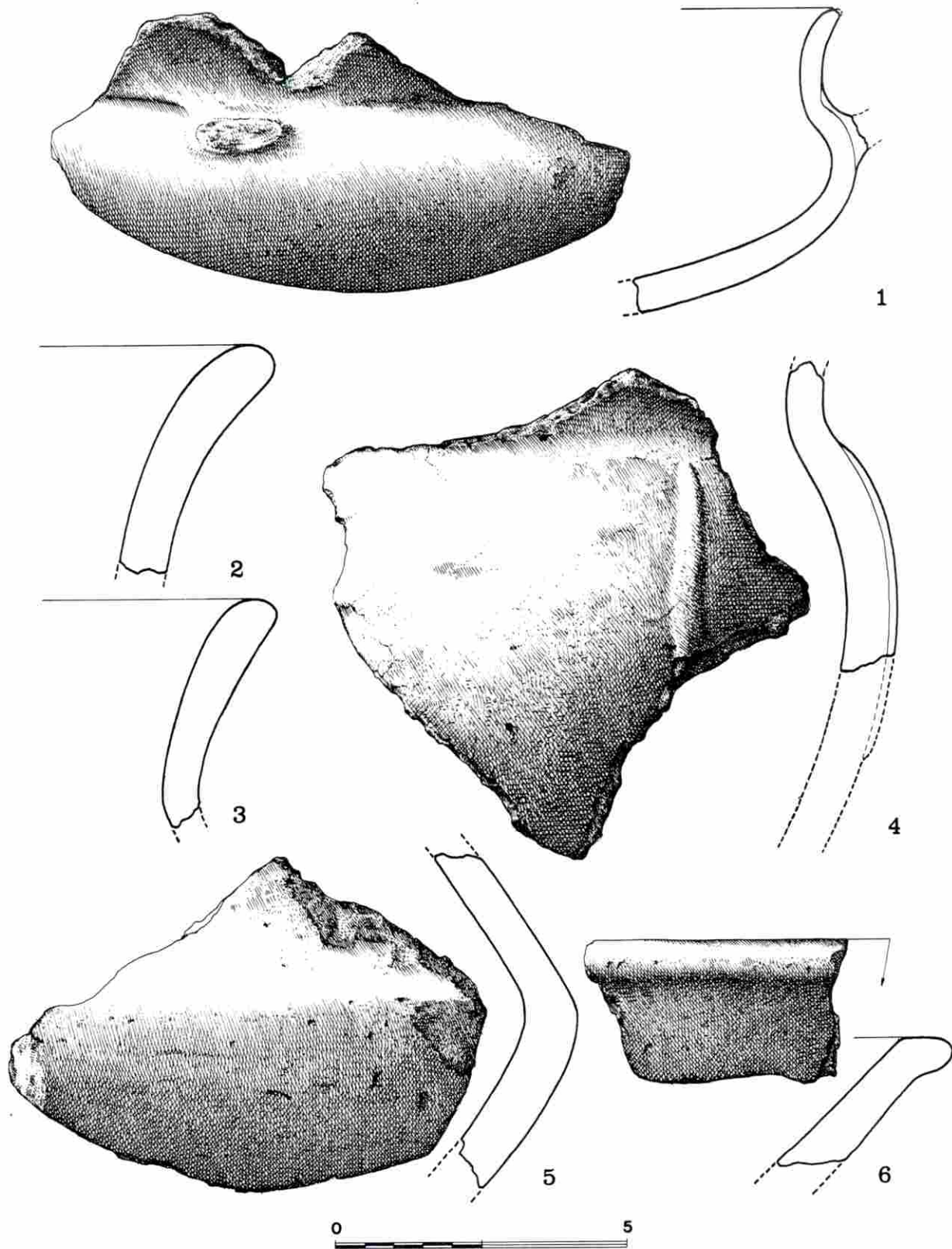
T. 2.

T. 3.

T. 4.

T. 5.

